

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Rahanduse ja majandusteooria instituut
Majandusteooria õppetol

Tatjana Romanova

**Baltimaade väliskaudanduse struktuuri võrdlev analüüs
aastatel 2002- 2011**

**Comparative analysis of foreign trade structure in the
Baltic States in 2002- 2011**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Grigori Fainštein

Tallinn 2014

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Tatjana Romanova .....

Üliõpilase kood: 095840

Üliõpilase e-posti aadress: tatjana.romanova@hotmail.com

Juhendaja dotsent Grigori Fainštein:

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

SISUKORD

ABSTRAKT.....	4
SISSEJUHATUS	5
1. RAHVUSVAHELINE KAUBANDUS	7
1.1 Rahvusvaheline kaubandus teorias.....	7
1.1.1 Suhtelise eelise kaubandusteooriad	7
1.1.2 Mastaabiefekt kaubanduses	10
1.2 Kaubanduspoliitika.....	12
2. ÜLEVAADE BALTI RIIKIDE EKSPORDIST JA IMPORDIST AASTATEL 2002- 2011	13
2.1 Metoodika.....	14
2.2 Väliskaubanduse struktuur kaubandusartiklite järgi	14
2.3 Geograafiline väliskaubanduse struktuur	18
3. LÄTI, LEEDU, EESTI VÄLISKAUBANDUSE STRUKTUURIMUUTUSED.....	20
3.1. Suhteline eelis.....	20
3.2 Majandusharusisene kaubandus	24
KOKKUVÕTE.....	28
VIIDATUD ALLIKAD	30
LISAD	34

ABSTRAKT

Eksport avaldab suurt mõju riigi majandusele ning elatustasemele, sellepärast on oluline analüüsida ekspordi arengut. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada Läti, Leedu ja Eesti väliskaubanduse struktuurimuutused ajaperioodil 2002- 2011. Töös analüüsitakse statistikabaasi andmeid ning toimunud muutuseid hinnati suhtelise eelise ja MSK(majandusharusisene kaubandus) seisukohast Uurimusliku osa tulemusena selgus, et Balti Riikide eksport on vaadeldaval perioodil kontsentreerunud nii ekspordi sihtturgudelt kui ka väljaveetavate kaubaartiklide järgi. SITC kaubajaotiste lõikes suurima mahuga eksporditartikkel Eestis on masinad ja transpordivahendid, Lätis on tööstuskaubad ning Leedus mineraalsed kütused, määrdeained ning sellega seotud materjalid. Potentsiaali Eesti ekspordi suhtelise eelise suurendamiseks on mineraalsete kütuste, jookide ja tubaka, söögiks kõlbmatute toormaterjalide ning muude valmistoote ekspordis; Lätis on masinad, transpordivahendid, mineraalsed kütused ja muud kaubajaotised; Leedus on kemikaalid, toidukaubad, elusloomad tubakatooted. Suhteline eelis seisneb selles, et mingi riik suudab toota teatud kaupu suhteliselt väiksemate kuludega kui teised. Riigil on suhteline millegi tootmise eelis, kui selle tootmise loobumiskulud on väiksemad kui teistel riikidel. Kasvavale mastaabiefektile tugineva kaubanduse analüüs nõuab terve rea klassikalise ja H-O mudeli käsitlemisel tehtud eelduste kõrvalejätmist. Mastaabiefekti korral võib ja toimubki kaubavahetus täiesti sarnaste proportsioonidega riikide vahel. Mastaabisäästu eksisteerimine vastavates majandusharudes põhjustab MSK(majandusharusisene kaubandus). Majandusharusisene kaubandus (MSK) mängib olulist rolli väliskaubanduses, eriti üleminekuriikides. Väliskaubanduse integreerimise korral, kui riigid vahetavad eri sorte sama tüüpi kaupu, ei pea kapitali ja tööjõu ümber paigutama impordiga konkureerivatest sektoritest laienevale ekspordisektorile, vaid neid tuleb ümber jaotada samas sektoris. Just sellepärast on majandusharusisene kaubanduse dünaamika ja mõjutegurite analüüsil on suur praktiline tähtsus.

SISSEJUHATUS

Maailma kaubavahetus hoogustus 20. sajandi kaheksakümnendatel aastatel. Samal ajal hakati esimest korda kaupade kõrval arvestust pidama ka teenuste ekspordi ja impordi kohta.

Tänapäeva üha globaalsemaks saavas maailmas muutub aga kaupade ja teenuste kaubavahetuse teineteisest eristamine järjest keerulisemaks. Seega – üleilmastumine ei tähenda mitte ainult rahvusvaheliste turgude lõimumist, vaid ka kaupade tootmisprotsesside järjest suurenevat vertikaalset integratsiooni, kus on tihedalt põimunud nii kaupade kui ka teenuste eksport ja import.

Riigid imporditavad kaupu, mida endal toota ei tasu. Keskendutakse tegevusele, mis on jõukohane. Osa valminud toodangust eksporditakse. Selle tulemusel suureneb tootlikus kõikides riikides.

Eesti, Läti ja Leedu kuuluvad maailma mõistes viimaste hulka nii pindalalt, rahvaarvult, kui ka riigi territooriumilt leitavate loodusresursside mahu poolest. Selliste riikide majandus saab kiiremini areneda vaid koostöös teiste riikidega, kes suudaksid pakkuda seesugust toodangut, mida saab ära kasutada riigi majanduskasvu ja elukvaliteedi tõstmise eesmärgil, ning samas kellele Balti Riigid omakorda suudavad eksportida vajalikke kaupu ja teenuseid.

Väliskaubandus Balti Riikides kasvab üsna kiiresti ja produktiivselt. Seetõttu tuleks üha enam tähelepanu pöörata eksporditavate kaupade struktuurile ning selle muutustele. (Kaubandus. Euroopa Komisjon...2014)

Väga tähtis on selgitada kaubaartiklid, mille eksportimine ning importimine toob Balti Riikidele varasemast suuremat tulu. Tuleb veel analüüsida, kas kaubandussuhetes kogu maailma riikidega võib leida potentsiaalseid sihtriike või nõudlust selliste impordikaupade järele, mida Baltimaade tootjad suudaksid pakkuda. Väliskaubandustegevuse analüüsimise tulemusena on võimalik anda uusi suundasid kaubanduspoliitikat kordineerivate institutsioonidele.

Balti Riikide ekspordipoliitika eesmärk on ekspordil põhineva majanduskasvu toetamine ekspordi arengule kaasaaitamise teel. Ekspordipoliitika ülesanne on ekspordi arenemiseks ja kasvuks võimalikult soodsa institutsionaalse raamistiku loomine ning ekspordi toetamine oma toodete konkurentsivõime suurendamise ja eksportijatele tugiteenuste pakkumise kaudu.

Ekspordipoliitika kujundamisel võetakse aluseks Läti, Leedu, Eesti väliskaubanduse ja põhieksporti seisund, lähtudes ka ettevõtjate vajadustest ja võimalustest. Ekspordipoliitika väljatöötamise seisukohalt on eriti tähtis põhjalikult analüüsida nende riikide eksporttoodangu konkurentsivõimet, et selgitada arengut pidurdavad kitsaskohad. Konkreetsete ekspordi arendamise meetmete väljatöötamisel tuginetakse analüüsi tulemustele.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada peamised muutused Balti Riikide ekspordi ja impordi struktuuris ajaperioodil 2002- 2011. Ekspordi käsitletakse kui kaubandustehinguid toimusid kõigi teiste väljapoole jäävate riikidega. Struktuurimuutuste all peetakse silmas väljaveetava kauba jaotumist põhiliselt SITC klassifikatsiooni järgi.

Töös väliskaubanduse struktuuri analüüsimiseks kasutatakse peamiselt Statistikaameti poolt igaaastaselt väljastatavat informatsiooni väliskaubanduse kohta, sh andmeid väljaveetavate kaubamahtude ja väljaveetavatesuundade kohta.

Informatsiooni selgitamise ja põhjendamise eesmärgil kasutatakse teadusartikleid, asjakohast kirjandust ja varasemaid uuringuid, mis käsitlevad Baltimaade ekspordi või väliskaubandust üldisemas mõttes. Analüüsi tulemusi hinnatakse suhtelise eelise seisukohast Balassa indeksi, ekspordi-impordi vahekorra, MSK(majandusharusisene kaubandus) seisukohast ning arvandmete omavahelise võrdluse ja suhestamise läbi. Töö tulemusena jõutakse hinnanguni, millisel määral aastatel 2002- 2011 toimunud muutused Läti, Leedu ja Eesti väliskaubanduses on toonud positiivseid muutuseid suhtelise eelise seisukohalt klassikalise majandusteooria järgi.

Bakalaureusetöö koosneb kolmest peatükist.Esimeses, teoreetilises peatükis räägitakse rahvusvahelistest kaubandusteoreetilistest seisukohtadest ja võimalustest suhtelise eelise leidmiseks ning arvutamiseks riigi väliskaubanduses, Ricardo teooriat, Balassa indeksit ning ekspordi-impordi suhtarve. Sama peatüki teises osas käsitletakse poliitikat ja seaduseid. Peatükk annab ülevaate sellest, millistele põhimõtetele tuginedes kujuneb Balti Riikide ekspordipoliitika ning ekspordistruktuur ja impordipoliitika.

Teises peatükis käsitletakse uurimusliku osa läbiviimiseks kasutatavast metoodikast. Sama peatükis antakse ülevaade Balti Riikide väliskaubanduse struktuurile kaubandusartiklite järgi kui ka geograafilise väliskaubanduse struktuurile vaadeldaval ajaperioodil.

Informatsiooni eksporditavate kaupade kohta antakse edasi kasutades erinevaid kaupade liigitamise rahvusvaheliselt tunnustatud meetodeid: Standarset väliskaubanduse klassifikaatorit (SITC), majanduse põhikategooriaid (MPK) ning rahvamajanduse arvepidamise süsteemi (RAS).

Bakalaureusetöö viimases osas analüüsitakse Läti, Leedu, Eesti väliskaubanduse struktuuri ning tehakse järeldusi nende väliskaubanduse struktuurimuutuste ja arengu kohta ajaperioodil 2002-2011. Peatüki lõpus tehakse järeldusi Läti, Leedu, Eesti 2002- 2011.aasta väliskaubanduse arengu kohta suhtelise eelise ning MSK (majandusharusisene kaubandus)seisukohalt tulenevalt läbiviidud analüüsi käigus selgunud informatsioonist.

1. RAHVUSVAHELINE KAUBANDUS

1.1 Rahvusvaheline kaubandus teoorias

Rahvusvahelised kaubandussuhted on väga aktuaalne teema aruteluks sellepärast, et eksport ja import avaldavad suurt mõju heaolule ja elatustasemele kogu riigi elanike jaoks. Järgmises peatükis antakse ülevaade klassikalistest ja neoklassikalistest teoreetilistest võimalustest, mille abil võib hinnata riigi ekspordivõimekust või konkurentsivõimet, ning valikutest, mille ees ekspordi koordineerivad asutused ning kohalikud ettevõtjad seisavad.

1.1.1 Suhtelise eelise kaubandusteooriad

Suhtelise eelise teooria ehk suhtelise eelise printsiip on majandusteooria, mis väidab, et heaolu kasv on võimalik ka juhul, kui riigil ei ole absoluutset eelist. Sel juhul tuleks riigil spetsialiseeruda tootmisharule, kus mahajäämus on väiksem.

David Ricardo 19. sajandil ilmunud teoses „On the Principles of Political Economy and Taxation” toob autor välja suhtelise eeliste mõiste kaubanduspoliitikas. Teoorias räägitakse, et peab absoluutses halvemuses olev riik spetsialiseeruma sellise kauba tootmisele, milles riigi mahajäämus on väiksem (olemas on suhteline eelis) ja importima kaupa, mille osas absoluutne mahajäämus on suurem. Absoluutses eelises olev riik (mõlema kauba tootmine efektiivsem) spetsialiseerumine aga selle kauba tootmisele, kus selle eelisseisund on suurem (olemas on suhteline eelis). Näiteks kui ühes riigis suudab töötaja valmistada kuus särki ja kuus botast tunnis, aga teises riigis sama ajaga kas kaks botast või neli särki, siis absoluutne eelis mõlema toote osas on küll esimesel riigil, kuid teisel riigil on särkide osas suhteline eelis. Seetõttu on teooria kohaselt mõistlikum teisel riigil spetsialiseeruda särkide tootmisele ja esimesel riigil botastele, kuna selles osas on sel suhteline eelis. Kui spetsialiseeruda suhtelist eelist omava kauba tootmisele, siis müük eksport annab mastaabisäästust tuleneva eelise ja sellega teenitud raha eest saab sisse osta teisi vajalikke kaupu ja teenuseid. (Krugman, Obstfeld 2009).

Riigi tugevate ning nõrgemate kaubaartiklite väljaselgitamiseks ekspordivaldkonnas võib kasutada Balassa indeksit, mis põhineb David Ricardo suhtelise eelise kontseptsioonil. Balassa avaldatud suhtelise eelise (ing.k. RCA – *revealed comparative advantage*) arvutamisel kasutatakse järgmist valemit (OECD 2011):

$$RCA_{jk} = \frac{x_{jk} / X_j}{\sum x_{ik} / \sum X_i} \quad (1)$$

kus

x_{jk} – kaubaartikli k eksport riigis j

X_j – riigi j kogueksport

X_{ik} – valitud riikide kogumi i kaubaartikli k eksport

X_i – valitud riikide kogumi i kogueksport

Kaubaartikli osakaal riigi koguekspordist jagatakse valimi sama kaubaartikli osakaaluga valimi koguekspordist. Sealjuures kui arvutuskäigu tulemusena saadakse arv, mis on suurem kui 1, järeldatakse, et käsitletava kaubaartikli ekspordi puhul on riigil suhteline eelis (Balassa 1965).

Teine võimalus riigi ekspordis suhtelise eelise arvutamiseks on kaubavahetuse kattekordaja (TC-*trade coverage ratio*) leidmine. Kui kattekordaja väärtus on suurem kui 1, eeldatakse, et riik keskendub valitud tootegrupi ekspordile, sest neil on selles valdkonnas suhteline eelis. TC väärtuse arvutamiseks jagatakse valitud tootegrupi eksport sama grupi impordimahuga (Lindner 2005):

$$TC_i = X_i / M_i \quad (2)$$

kus

X_i – riigi vastava tootegrupi i eksport

M_i – riigi vastava tootegrupi i import

Kuigi TC ainuüksi ei võimalda otseselt hinnangu andmist sellele, kuivõrd optimaalne on seesugune tootegrupi ekspordi-impordi vahekorid ehk millist lisandväärtust loob tootmine, annab kordaja väärtus sarnaselt Balassa indeksile ülevaate sellest, millisel määral on ettevõtjad keskendunud mõne konkreetse kaubagrupi väljaveole ning millises mahus on tulnud sama kaubagrupi toodangut sisse osta. Võrreldes indeksite omavahelisi muutuseid aja jooksul, võib teha järeldusi muutuste kohta ekspordi struktuuris.

D. Ricardo esitatud teooria on seotud mitmete eeldustega:

mudelil on ainult kaks riiki ja kaks kaupa;

kaubavahetuse aluseks on vabakaubandus;
töajõud on absoluutselt mobiilne oma riigis ning täiesti immobiilne rahvusvaheliselt;
transpordikulud ei arvestata;
tootmiskulud on konstantsed iga võimaliku tootmismahu juures;
ainukeseks arvesse võetavaks tootmisteguriks on töö.

Teoorias saab piirangutena rakendada tingimusi 1 – 5. Probleem tekib kuuenda eeldusega (tööväärtusteooria), sest see on põhimõtteliselt vale. Tööväärtusteooria järgi sõltub kauba hind otseselt selle tootmiseks kulutatud töö hulgast, s.t. töö on ainus tootmistegur ja olemuselt homogeenne. Tegelikult pole töö ainus tootmistegur ega ka homogeenne ja seda ei kasutata samas proportsioonis kõikide kaupade tootmisel. Näiteks on terasetootmisel ühe töölise kohta tarvis rakendada tunduvalt rohkem kapitali kui kangatootmisel. Samuti pole töö homogeenne, vaid erineb oluliselt kvalifikatsiooni, viljakuse ja tasustamise poolest. Tööväärtusteooriat hüljates kaob ka alus suhtelise eelise teooria tõestamiseks sellises vormis nagu seda esitas D. Ricardo. Ometi on Ricardo mudel, vaatamata lihtsustamisele, ilmselt parim lähtepunkt rahvusvahelise kaubanduse tundmaõppimise alustamiseks. Seda algmudelit on hiljem märkimisväärselt laiendatud ja täiendatud, kuid see on aluseks, millele kaasaegsed teooriad on üles ehitatud.

Heckscher-Ohlin'i (H-O) mudel lisab Ricardo teooriale faktoreid, mis selgitaksid rahvusvahelise kaubanduse väljakujunemist. Olulist mõju ettevõtjate tootmisvalikutele avaldavad ka saadaolevate ressursside maht ning kvaliteet. H-O teooria järgi oleneb ettevõtjate tootmisvalik sellest, kui kapitali- või tööjõumahukas, -kulukas on mõne konkreetse toote tootmine. Mudeli põhimõte seisneb selles, et kõigi kaupade tootmisprotsess nõuab erinevat maa-tööjõu suhet ning pidades silmas väliskaubandust, võib mõlemale kaubanduspartnerile olla kasulik keskenduda enam selle tootegrupi müümisele, mille tootmiseks on riigil soodsam ressursside kombinatsioon. Erinevate riikide puhul varieeruvad tööjõu-maa omavahelised vahekorrad, millest tulenevalt kujunevad välja riigid, kelle põhitegevuseks on nende toodete eksport, mille kapitali- või tööjõuintensiivsus on andnud neile sellest teooriast tulenevaid eeliseid. (Leamer 1995; Krugman, Obstfeld 2009).

H-O mudeli järgi jõuaks rahvusvaheline kaubandus ideaalse tõrgeteta turu korral välja olukorran, mil võrdsustaksid tööjõu ning kapitali hinnad kõigi riikide vahel. Praktikas takistavad sellise tulemuseni jõudmist suured erinevused ressursside kättesaadavuses, kaubandustõrked ning kasutatava tehnoloogia tasemete erinevused – teisisõnu ei hõlma H- O teooria kõiki kaubandust veel lisaks mõjutavad tegureid (Krugman, Obstfeld 2009). Hoolimata ideaalsete tingimuste puudumisest selgitab Heckscher-Ohlin'i mudel sellegipoolest kapitali- või tööjõumahuka tootmise erinevusi ja selle mõju riikidevahelise kaubavahetuse kujunemises.

Ricardo ning H-O mudelid on teoreetilised käsitlused, mis selgitavad suhtelist eelist rahvusvahelises kaubanduses ning võimaldavad selle kujunemist ja struktuuri seeläbi paremini mõista. Praktikas ei ole väliskaubandus välja kujunenud selliselt, et iga riik toodaks ning müüks välisriikidesse vaid neid kaupu, mille tootmisel on neil absoluutne või suhteline eelis peamiselt erinevuste tõttu tehnoloogias, ressursside kättesaadavuses ning turutõrgete tõttu. Balassa indeksi ning kaubavahetuse katekordaja (TC) abil on võimalik anda hinnang sellele, milline võib olla mõne riigi suhteline eelis kaubajaotiste ekspordis tulenevalt kaubavahetuse käigus väljaarenenud ekspordi struktuurist ning mahtudest.

1.1.2 Mastaabiefekt kaubanduses

Kasvavale mastaabiefektile tugineva kaubanduse analüüs nõuab terve rea klassikalise ja H-O mudeli käsitlemisel tehtud eelduste kõrvalejätmist. Mastaabiefekti korral võib ja toimubki kaubavahetus täiesti sarnaste proportsioonidega riikide vahel. Vajalikuks ei osutu ka eeldus 17 tarbijate identsete maitsete kohta.

Mastaabiefekti mudel kirjeldab rahvusvahelist kaubandust, mis eksisteerib tänapäeval tunduvalt elulähedasemalt. Kõrvale jäävad tülkad kitsendused, mis piirasid H-O teooria rakendatavust.

Kaupade valmistamisel ilmneb kasvav mastaabiefekt.

$$\begin{aligned} F(aK, aL) &> aF(K, L), & a > 1 \\ F(aK, aL) &= aF(K, L), & a = 1 \\ F(aK, aL) &< aF(K, L), & a < 1 \end{aligned} \quad (3)$$

kus

K- kapitali üksus

L- tööjõu üksus

a- suurendamine/vähendamine

Eristatakse järgmisi mastaabisäästu vorme:

- 1) väline mastaabisääst – ühikukulud sõltuvad tööstusharu suuruselt ja mitte niivõrd üksiku firma suuruselt;
- 2) sisemine mastaabisääst – ühikukulud sõltuvad üksiku firma suuruselt ning ei sõltu eriti tööstusharu suuruselt;

- 3) rahvuslik mastaabisääst – keskmised ühikukulud sõltuvad riigi tööstusharu suuruselt;
- 4) rahvusvaheline mastaabisääst – keskmised kulud olenevad tööstusharu suuruselt maailmas tervikuna.

Väline ja sisemine mastaabiefekt avaldavad täiesti erinevat mõju tööstusharu struktuurile. Välist mastaabisäästu esindavas tööstusharus on enamasti palju väikesi ettevõtteid ja kehtib täiuslik konkurents. Sisemise mastaabisäästu korral on järele jäänud vaid mõned suured firmad ja siin on tegu monopolide või oligopolidega. Suhteliselt palju on analüüsitud sisemist mastaabisäästu: seda on kergem avastada ja arvutada. Keerukam on välise mastaabiefekti analüüs. Selles valdkonnas on suurimaid edusamme teinud nn. MIT (Massachusettsi Tehnoloogiainstituudi) koolkond, millesse kuulusid või kuuluvad P.Samuelson, P.Krugman, E.Helpman. Nende töödega on antud teoreetiline põhjendus mastaabisäästu tähtsate osade tänapäeva kaubavahetuse kirjeldamiseks.

Väline mastaabisääst võimaldab ilma mingi eeliseta kaubavahetusest kasu saada. Mastaabiefekt on seega kaubanduse aluseks sõltumata suhtelise eelise olemasolust. Suhtelise eelise teooria puhul püüab riik ära kasutada oma erinevuse, mastaabiefekti puhul püüab riik otsida mingi kitsa tegevusala ja spetsialiseerub sellele.

Mastaabiefektile toetuv kaubanduses saavad kasu mõlemad osapooled. Oluline kriteerium tulude tekkeks kaubavahetusest seisneb nendes, et pärast kaubavahetuse teket peab mastaabisäästuga kauba tootmine olema suurem kui enne kaubavahetust üksikutes riikides kokku. Välise mastaabisäästu korral saavad riigid kaubavahetusest tulu sellepärast, et kogu maailma tagastuva tulu määra (ressursitulukuse) kasv on kiirem kui tulukuse kasv kauplevate riikide vastavates tööstusharudes.

Saadud tulemuste alusel saab teha kolm tähtsat järeldust:

- 1) Väline mastaabisääst tingib rahvusvahelise spetsialiseerumise isegi siis, kui riikide esialgsed ressursivarud ja tootmistehnoloogia on sarnased. Teisisõnu – mastaabisääst on täiendav kaubavahetuse allikas lisaks suhtelisele eelisele.
- 2) Mastaabisäästu poolt tekitatud spetsialiseerumise suunda ja kaubavahetust on raske ennustada, kuna olulist rolli mängivad ka ajaloolised, kultuurilised, juhuslikud jt. tegurid.
- 3) Hoolimata raskesti prognoositavusest toob mastaabisäästu efekti kasutamine kaubavahetuses kaasa tulu kauplevatele pooltele ja maailmale tervikuna, kuna see tõstab maailma tootmismahu ja suurendab tööviljakust.

Välise mastaabisäästu mudel on siiski ebatäiuslik vähemalt kahes punktis. Mitte kõik mastaabisääst pole väline. Väga realistlik on arutleda kasvavatest tuludest toodangu mahu kasvu puhul ka ühe ettevõtte raames. Samuti ei võimalda kasutatud mudel rakendada suhtelise eelise mudelit. Katsetest ühendada mastaabisäästu ja suhtelise eelise mudelid tekkis uus – monopolistliku konkurentsi mudel.

Mastaabisäästu eksisteerimine vastavates majandusharudes põhjustab MSK(majandusharusisene kaubandus). Majandusharusisene kaubandus (MSK) mängib olulist rolli väliskaubanduses, eriti üleminekuriikides. Sageli peetakse seda turgude integreerimise näitajaks. Väliskaubanduse laienemisel näitab MSK majanduslike tegurite kohandamise intensiivsust. Väliskaubanduse integreerimise korral, kui riigid vahetavad eri sorte sama tüüpi kaupu, ei pea kapitali ja tööjõu ümber paigutama impordiga konkureerivatest sektoritest laienevale ekspordisektorile, vaid neid tuleb ümber jaotada samas sektoris. Just sellepärast on majandusharusisene kaubanduse dünaamika ja mõjutegurite analüüsil on suur praktiline tähtsus. (Netšunajev, A. 2012).

1.2 Kaubanduspoliitika

Kaubanduspoliitika läbivaatamise mehhanismi eesmärk on kaasa aidata sellele, et kõik liikmed peaksid paremini kinni mitmepoolsete kaubanduslepingute ning kohaldatavuse korral mõnepoolsete kaubanduslepingute reeglitest, põhimõtetest ja kohustustest, ning seega edendada mitmepoolse kaubandussüsteemi häirevabamat toimimist, saavutades liikmete kaubanduspoliitika ja -tavade suurema selguse ja nendest arusaamise. Nii võimaldab läbivaatamismehhanism regulaarselt ühiselt vaagida ja hinnata liikmete kaubanduspoliitikat ja -tavasid tervikuna ning nende mõju mitmepoolse kaubandussüsteemi toimimisele. Kuid see ei ole mõeldud lepinguliste erikohustuste täitmise tagamise või vaidluste lahendamise protseduuride aluseks või liikmetele uute kaubanduspoliitiliste kohustuste määramiseks. Sujuva rahvusvahelise kaubanduspoliitika võimaldamiseks ja arendamiseks on loodud mitmeid organisatsioone ja liite, mis tegelevad kaubandusalaste regulatsioonide ja seadustike koostamisega. Järgnevates peatükides antakse ülevaade Balti Riikide ekspordipoliitikast ja impordipoliitikas ajaperioodil 2002- 2011. (Välisministeerium... 2014)

Pärast Euroopa Liiduga liitumist, välisinvestorid on oluliselt vähendanud kindlustusmakseid, sellepärast hinnad langesid ja Balti Riikidesse tuli laenatud väliskapitalil. Samal ajal muutus majanduskasvu struktuur. Kui varem olulist rolli mängis tegelik eksport, nüüd see on investeringud ja era tarbimine. Mõned Euroopa Liidu liikmesriigid on avanud oma tööturu uutele Euroopa Liidu liikmetele.

Eksport avaldab suurt mõju majanduslikule heaolule kogu riigis. Ekspordipoliitika kujuneb välja mitmetasandiliste läbirääkimiste tulemusena. Balti Riikides tegelevad ekspordipoliitika väljatöötamisega Rahandus-, Põllumajandus-, Majandus-, Välis- ja Kommunikatsiooniministeerium, samas vähemal määral ka muud ministreeriumid, kes teevad samuti koostööd Euroopa Liidu ning WTO-ga.

Balti Riikide ekspordipoliitika on suuresti mõjutatud Euroopa Liidu poolt sätestatud ühtsetest ekspordipoliitika eesmärkidest, milleks on üldjoontes konkurentsivõime tõstmise läbi liikmesriikide ekspordi suurendamine. Balti Riikide ekspordipoliitika põhieesmärgiks on ekspordil põhineva majanduskasvu toetamine ekspordi arendamisele kaasaaitamise teel.

2. ÜLEVAADE BALTI RIIKIDE EKSPORDIST JA IMPORDIST AASTATEL 2002- 2011

2.1 Metoodika

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada Balti Riikide väliskaubanduse struktuurimuutused aastatel 2002- 2011 ning hinnata neid suhtelise eelise seisukohalt. Töö käigus kasutatakse peamiselt Statistikaameti andmebaasi andmeid väliskaubandusvaldkonnas ning klassikalist majandusteoreetilist seisukohta suhtelise eelise leidmiseks.

Statistikaameti avaldavatest andemetest kasutatakse uurimusliku osa läbiviimiseks kvantatiivseid andmeid. Andmeid kogutakse peamiselt rahvusvahelises kaubanduses tunnustatud ja kasutatava Standardse väliskaubanduse klassifikaatori (SITC) kaubajaotiste lõikes, mille puhul jaotatakse kaubad kümnesse sektsiooni.

Lisaks kasutatakse rahvamajanduse arvepidamise süsteemi (RAS) ning majanduse põhikategooriate (MPK) järgi jaotatud informatsiooni kaupade ekspordi kohta. Andmeid analüüsitakse kaubajaotiste omavahelisi suhtarve võrreldes ning nende muutuste põhjal ajaperioodil 2002- 2011.

Balti Riikide ekspordi struktuurimuutuste analüüsimiseks hinnatakse vaadeldaval perioodil toimunud muutused ka erinevate ekspordisihtriikide lõikes. Lisaks Statistikaameti andmetele kogutakse kvantatiivset informatsiooni ekspordimahtude ja ekspordisuundade kohta Euroopa Liidus ning maailmas ka UnctadStat ja Eurostati andmebaasidest.

Selleks, et leida suhtelise eelise kaubajaotiste lõikes, kasutatakse kaubavahetuse katekordajat ning Balassa suhtelise eelise indeksit ja nende indekatorite omavahelist võrdlust. Analüüsimise ning hinnangu andmise käigus arvestatakse Euroopa Liidu kaubanduslikke põhimõtteid, varasemaid uurimustulemusi ning Balti Riikide ekspordis toimunud muutuseid vaadeldaval perioodil.

2.2 Väliskaubanduse struktuur kaubandusartiklite järgi

Selle peatüki eesmärgiks on anda ülevaade Balti Riikide põhilistest eksporditüüpide ajaperioodil 2002- 2011. Väljaveetavat kaupa liigitakse nii rahvamajanduse arvepidamise süsteemi, majanduse põhikategooriate kui SITC kaubakategooriate klassifikatsioonide järgi.

Järgnevat tabelites (Tabel 1, Tabel 2, Tabel 3) on kujutatud Läti, Leedu, Eesti ekspordi osakaalusid koguaekspordist ajaperioodil 2002- 2011.

Tabel 1. Läti ekspordi osakaalud (protsentuaalselt) ajaperioodil 2002- 2011 kaubandusartiklite järgi

Kaubandusartikkel/aasta	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toidukaubad ja elusloomad	7	7	7	8	9	9	11	13	12	10
Joogid ja tubakas	3	2	2	2	3	4	4	3	4	4
Tubakas ja Tubakatooted	1	0,36	0,28	0,24	0,27	1	1	1	0,26	0,26
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	1	1	5	9	5	4	3	5	5	8
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	0,04	0,06	0,13	0,16	0,20	0,15	0,20	0,14	0,28	0,25
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	6	6	6	6	7	8	9	9	8	8
Tööstuskaubad	29	29	30	26	26	26	25	21	22	21
Masinad ja transpordivahendid	8	9	10	12	15	17	19	20	18	18
Muud valmistooted	18	17	16	13	12	11	10	10	10	8
Muud kaubajaotised	26,96	28,58	23,59	23,6	22,53	19,85	17,8	17,86	20,46	22,49

Allikas: (Autori koostatud Lisas 1 andmete põhjal)

Masinate ja transpordivahendite osakaal protsentuaalselt koguaekspordist on aastate vältel kasvanud. Joogi, tubaka, õli ja kemikaalide kaupade ekspordimahud ei ole viimaste aastate jooksul märgatavalt muutunud. Kõige enam eksporditi SITC järgi jaotatuna 2011.aastal tööstuskaupa, valmistooted, masinaid ja transpordivahendeid. Muude valmistoodete, õlide ning nendega seotud materjalide ekspordimahud on aastatega langenud.

Võrreldes 2002.aastaga on muutunud oluliselt mineraalsete kütuste ja muude kaubajaotiste osakaal koguekspordist Lätis.

Tabel 2. Leedu ekspordi osakaalud (protsentuaalselt) ajaperioodil 2002- 2011 kaubandusartiklite järgi

Kaubandusartikkel/aasta	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toidukaubad ja elusloomad	9,3	10,4	10,1	10,5	11,7	14,0	13,3	15,9	14,3	12,9
Joogid ja tubakas	0,7	0,6	0,7	1,2	1,6	1,9	1,4	1,9	2,0	2,2
Tubakas ja Tubakatooted	0,5	0,4	0,5	1,0	1,2	1,2	0,7	1,2	1,1	1,3
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	18,6	19,4	25,1	26,6	23,5	13,3	24,8	21,3	23,4	25,5
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4	0,3	0,2	0,2
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	7,4	7,5	7,9	8,4	9,1	13,4	13,6	13,5	12,9	13,5
Tööstuskaubad	12,3	10,4	10,7	10,4	10,8	11,7	9,6	9,9	10,0	9,5
Masinad ja transpordivahendid	26,0	26,4	21,6	21,5	22,4	23,0	18,7	16,8	17,7	17,4
Muud valmistooted	18,8	18,7	17,4	15,2	15,5	16,0	13,3	14,9	13,6	12,6
Muud kaubajaotised	6,2	6	5,8	5	4	5,2	4,2	4,3	4,8	4,9

Allikas: (Autori koostatud Lisas 2 andmete põhjal)

Leedu eksport on ajavahemikus 2002- 2011 ümber struktureerunud peamiselt mineraalsete kütuste, määrdeainete ning masinate ja transpordivahendite osakaalu osas, sealjuures viimastel aastatel on masinate ja transpordivahendite osakaal vähenenud ning mineraalsete kütuste ekspordimaht koguaekspordist suurenenud. Õlide ja rasvade ning sellega seotud materjalide ekspordimaht ei ole suurenenud ega vähenenud. Muutused aastate vahel on toimunud valmistoodete ning tööstuskaupade osakaalused koguaekspordis.

Tabel 3. Eesti ekspordi osakaalud (protsentuaalselt) Eesti koguekspordist perioodil 2002- 2011 kaubandusartiklite järgi

Kaubandusartikkel/aasta	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toidukaubad ja elusloomad	8,9	7,5	6,5	5,7	5,6	6,5	7,1	8,2	7,5	7,0
Joogid ja tubakas	0,7	0,9	0,8	0,9	1,0	1,6	1,4	1,2	1,1	1,0
Tubakas ja Tubakatooted	0,03	0,04	0,1	0,1	0,04	0,1	0,04	0,1	0,1	0,1
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	11,8	8,4	11,5	14,0	19,7	12,7	10,7	15,1	12,1	13,3
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5	0,5	0,3
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	4,2	5,0	4,6	5,0	5,0	5,5	6,6	6,3	5,9	6,1
Tööstuskaubad	18,8	19,1	17,8	15,3	14,9	17,4	17,6	14,8	14,4	13,0
Masinaid ja transpordivahendid	25,8	28,7	29,4	32,2	28,7	27,4	27,7	26,5	30,5	33,9
Muud valmistooted	18,2	18,7	16,4	13,9	12,8	14,3	14,3	14,7	14,0	12,6
Muud kaubajaotised	11,17	11,36	12,6	12,6	11,96	14,2	14,06	12,6	13,9	12,7

Allikas: (Autori koostatud Lisas 3 andmete põhjal)

SITC klassifikaatori järgi eksporditakse 2011.aastal kõige enam masinaid ja transpordivahendid, millele järgnevad osakaalude poolest poole võrra väiksema mahuga mineraalsed kütused, õlid ning nendega seotud materjalid ja valmistooted. Võrreldes 2002.aastaga on muutunud oluliselt mineraalsete kütuste, õlide ja nendega seotud materjalide ning muude valmistoodete osakaal koguaekspordist.

2.3 Geograafiline väliskaubanduse struktuur

Ekspordi üldist positiivset mõju riigi majanduskasvule tunnistab enamik majandusanalüütikuid. Samas – riigi ekspordi näitajad sisaldavad endas paljude keeruliste ja mõneti vastuoluliste majandusprotsesside (investeeringud, tööjõukulud, maailmaturu ja eriti energiakandjate hinnamuutused jne) koosmõju. Eelpool vaadeldud Eesti lähemate naabrite ekspordi struktuur riikide lõikes on viimaste aastate majandusliku surutise tingimustes mitmekesistunud. Toodangu väljavedu Venemaale on aga Balti riikides nii mahult kui osakaalult kasvanud, saavutades kriisieelse taseme ja seda isegi ületades.

Kõige rohkem kaupu imporditakse Soomest, Venemaalt, Rootsist ja Saksamaalt. Peamisteks sisseveetavateks kaupadeks on masinad ja seadmed, mootorikütus, toidukaubad, metallid ja metallitooted, keemiatooted jm. kaubad, mida ise toota ei saa. Importi saaks vähendada vaid välismaalt ostetavate toidukaupade ja riideesemete arvelt, kuid see vähendaks nende kaupade valikut ja tõstaks ühtlasi hinda Eesti tarbijale.

Kaks kolmandikku kaupu eksporditakse Soome, Rootsi, Venemaale, Lätisse, Leetu, Ukrainasse ja Saksamaale. Üle veerandi ekspordist annavad toiduained ja puit ning puidutooted, s.o. kaubad, mille valmistamiseks on meil piisavalt palju loodusvarasid ja oskusi. Tekstiilitooted on samuti tähtis eksportkaup, kuid ilmselt vaid nii kaua, kui Eestis püsivad palgad madalad, mistõttu toodete valmistamine tuleb odavam kui naaberriikides. Märkimisväärne on ka masina- ja keemiatööstuse toodangu eksport, seda hoolimata nende tööstusharude praegusest madalseisust Eestis. Siinjuures tuleb aga märkida, et suure osa ekspordist annavad allhanketööd, eriti just masina- ja tekstiilitööstuse toodete osas.

Lühema ajalise perspektiiviga andmete järgi otsustades näib, nagu muutuks Euroopa turg Eesti tootjate jaoks järjest vähem olulisemaks – ELi-väliste riikide osakaal ekspordis oli 2012. aastal 35%, samas kui eurosooni osakaal oli vaid 30%. Ülejäänute – see on siis ELi mitte-euroriikide – osas olid Eesti ekspordipartnerite hulgas tähtsamateks Rootsi (16% osakaaluga), Läti (8%) ja Leedu (4,6%). Venemaa osakaal Eesti ekspordis on kasvanud 11%-ni, kuid põhiliselt on see toimunud teiste SRÜ riikide arvelt. ELi ja SRÜ-väliste riikide osakaal kokku Eesti ekspordis on kasvanud 2004. aasta 8%-lt nüüdseks juba üle 18%, kusjuures üllatuslikult kasvas möödunud aastal väga suureks USA roll. USA osakaal ekspordis tõusis mulluse enam kui kahekordse aastakasvu tõttu üle 6% – tulemus on seda märkimisväärsem, et euro-dollar kurss oleks pidanud mõjuma ekspordile risti vastupidi.

Lähemate naaberriikide majanduslik edukas loob aga eeldatavalt ka Eesti eksportijatele uusi kasvuvõimalusi. Alljärgnevalt võtamegi vaatluse alla Eesti naaberriikide ekspordi struktuuri nende riikide väljaveo partnermaade lõikes, võttes aluseks pikema ajahorisondi.

Läti eksport on mitmekesisistunud ja aasta eestekspordi struktuur on muutunud. Nii nagu ka eelnevatel aastatel, põhirühma ekspordikaupade Lätis on puit ja tema toodete, samuti toidu ja põllumajandustoodete. Üldiselt metall ja mineraalsed tooted, moodustavad üle kolmandiku kogu ekspordi kasvu. Olulise osa ekspordi moodustas põllumajandussaaduste ja toiduainete -, keemia-, puidu ja selle tooted. Üldiselt on need viis kaubagruppide 2011 moodustas 2/3 kogu Läti ekspordist ja ette 70% kogu ekspordi kasvu. Läti ekspordib oma kaupu ja teenuseid lähinaabritele (Eesti ja Leedu) ning Venemaa on Läti ekspordipartnerina tõusnud kolmandale positsioonile Saksamaa ette. Leedu ekspordi partnerriikide struktuur, kus Venemaa on alates 2005. aastast esikohal, on kujunenud üsna erinevaks Eesti ja Lätiga võrreldes.

Andmete põhjal peamiste Leedu kaubanduspartnerid on Venemaa (16,6 %), Läti (10,2 %), Saksamaa (9,3 %), Poolas (7,0 %) ja Eesti (6,6 %). 61,4 % kõigist eksporditud kaupad eksporditakse ELi riikides 27,7 % ni SRÜ ja 2,3%riigid Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsioon. Andmete põhjal omamaise eksporditava kauba peale mineraalsete kütuste, peamiste kaubanduspartnerid on Saksamaa (16,5 %), Rootsi (7,7 %), Venemaa (7,3 %), Poola (6,8 %) ja Läti (6,6 %). Statistikaameti andmete põhjal Leedu eksport suurenes. Välja arvatud mineraalsed kütused, kaupade eksport kasvas 25,6%.

3. LÄTI, LEEDU, EESTI VÄLISKAUBANDUSE STRUKTUURIMUUTUSED

3.1. Suhteline eelis

Suhtelise eelise teooria väidab, et heaolu kasv on võimalik ka juhul, kui riigil ei ole absoluutset eelist. Sel juhul tuleks riigil spetsialiseeruda tootmisharule, kus mahajäämus on väiksem.

Selleks peab absoluutses halvemuses olev riik spetsialiseeruma sellise kauba tootmisele, milles riigi mahajäämus on väiksem ja importima kaupa, mille osas absoluutne mahajäämus on suurem. Absoluutses eelises olev riik spetsialiseerumine aga selle kauba tootmisele, kus selle eelisseisund on suurem. Kui spetsialiseeruda suhtelist eelist omava kauba tootmisele, siis müük eksport annab mastaabisäästust tuleneva eelise ja sellega teenitud raha eest saab sisse osta teisi vajalikke kaupu ja teenuseid.

Selles peatükis on antud suhtelise eelise indeksid(Tabel 4, Tabel 5, Tabel 6) Läti, Leedu ning Eesti ekspordi kohta SITC kaubajaotiste lõikes aastatel 2002-2011.

Tabel 4. Läti suhtelise eelise indeksid kaubandusartiklite järgi ajaperioodil 2002- 2011

SITC kaubajaotis	Aasta									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toidukaubad ja elusloomad	1,19	1,19	1,23	1,59	1,87	1,74	2,06	2,06	2,07	1,64
Joogid ja tubakas	3,09	2,05	2,70	2,93	3,28	4,93	4,97	3,80	4,82	5,03
Tubakas ja Tubakatooted	4,19	1,20	1,05	0,93	1,17	5,11	3,31	2,23	1,08	1,10
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	0,15	0,14	0,41	0,63	0,36	0,25	0,19	0,35	0,34	0,45
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	0,09	0,15	0,31	0,42	0,53	0,34	0,35	0,27	0,53	0,40
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	0,57	0,58	0,56	0,57	0,72	0,77	0,87	0,79	0,74	0,77
Tööstuskaubad	2,13	2,09	2,10	1,87	1,83	1,79	1,86	1,67	1,73	1,62
Masinad ja transpordivahendid	0,21	0,23	0,26	0,33	0,40	0,47	0,56	0,61	0,54	0,55
Muud valmistooted	1,43	1,42	1,37	1,13	1,14	0,99	0,97	0,88	0,89	0,80
Muud kaubajaotised	0,08	0,08	0,58	1,19	1,04	0,99	1,02	0,83	0,75	1,79

Allikas: (Autori koostatud Lisas 1 ja Lisas 4 andmete põhjal)

Vaadates Läti ekspordit, võib öelda, et suhteline eelis antud perioodi alguses on järgmistel kaubajaotistel: toidukaubad ja elusloomad; joogid ja tubakas; tubakas ja tubakatooted; tööstuskaubad; muud valmistooted. Põhjuseks on see, et Lätil on ressursid ja head tingimused selleks, et arendada neid valdkondi. Suhteline eelis puudub järgmistel kaubajaotistel: mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid; loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad; kemikaalid ning sellega seotud tooted; masinad ja transpordivahendid; muud kaubajaotised. Antud perioodi lõpuks suhteline eelis on suuresti kasvanud järgmistel kaubajaotistel: joogid ja tubakas; muud kaubajaotised. Antud perioodi lõpuks suhtelise eelise indeks on langenud järgmistel kaubajaotistel: tubakas ja tubakatooted; tööstuskaubad; muud valmistooted.

Tabel 5. Leedu suhtelise eelise indeksid kaubandusartiklite järgi ajaperioodil 2002- 2011

SITC kaubajaotis	Aasta									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toidukaubad ja elusloomad	1,63	1,84	1,90	2,04	2,38	2,76	2,51	2,56	2,51	2,18
Joogid ja tubakas	0,77	0,64	0,83	1,53	2,13	2,41	1,82	2,14	2,60	2,89
Tubakas ja Tubakatooted	1,49	1,37	1,96	4,10	5,27	5,37	3,05	3,87	4,62	5,31
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	1,95	1,91	2,23	1,89	1,62	0,91	1,39	1,47	1,50	1,47
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	0,50	0,37	0,42	0,44	0,59	0,61	0,68	0,65	0,32	0,28
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	0,71	0,71	0,75	0,80	0,88	1,27	1,30	1,17	1,15	1,23
Tööstuskaubad	0,89	0,76	0,76	0,76	0,77	0,82	0,70	0,78	0,77	0,72
Masinad ja transpordivahendid	0,65	0,67	0,56	0,57	0,60	0,64	0,56	0,50	0,52	0,54
Muud valmistooteid	1,49	1,52	1,48	1,34	1,41	1,49	1,31	1,30	1,26	1,20
Muud kaubajaotised	0,07	0,06	0,10	0,25	0,20	0,26	0,28	0,34	0,34	0,45

Allikas: (Autori koostatud Lisas 2 ja Lisas 4 andmete põhjal)

Vaadates Leedu ekspordit, võib öelda, et suur suhtelise eelise indeks antud perioodi alguses on järgmistel kaubajaotistel: toidukaubad ja elusloomad; tubakas ja tubakatooted; mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid; muud valmistooteid. Põhjuseks on see, et riigil on ressursid ja head tingimused selleks, et arendada neid valdkondi. Suhteline eelis puudub järgmistel kaubajaotistel: joogid ja tubakas; loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad; kemikaalid ning sellega seotud tooted; tööstuskaubad; masinad ja transpordivahendid; muud kaubajaotised.

Antud perioodi lõpuks suhtelise eelise indeks on suuresti kasvanud järgmistel kaubajaotistel: toidukaubad ja elusloomad; joogid ja tubakas; tubakas ja tubakatooted; kemikaalid ning sellega seotud tooted. See tähendab, et antud perioodi jooksul riik hakkas saama rohkem ressursse, et toota

neid asju. Antud perioodi lõpuks suhtelise eelise indeks on langenud järgmistel kaubajaotistel: mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid; muud valmistooted.

Tabel 6. Eesti suhtelise eelise indeksid kaubandusartiklite järgi ajaperioodil 2002- 2011

SITC kaubajaotis	Aasta									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toidukaubad ja elusloomad	1,55	1,33	1,23	1,11	1,14	1,28	1,34	1,32	1,31	1,19
Joogid ja tubakas	0,72	1,01	0,99	1,08	1,34	2,03	1,83	1,35	1,37	1,26
Tubakas ja Tubakatooted	0,08	0,13	0,21	0,29	0,19	0,35	0,18	0,40	0,21	0,28
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	1,24	0,83	1,02	0,99	1,36	0,87	0,60	1,04	0,78	0,76
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	0,92	0,79	0,71	0,69	0,76	0,70	0,85	0,88	0,86	0,47
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	0,40	0,47	0,43	0,47	0,49	0,52	0,63	0,55	0,53	0,56
Tööstuskaubad	1,36	1,39	1,27	1,11	1,06	1,22	1,29	1,17	1,11	0,99
Masinad ja transpordivahendid	0,64	0,73	0,76	0,86	0,78	0,76	0,82	0,78	0,90	1,06
Muud valmistooted	1,44	1,51	1,39	1,22	1,17	1,33	1,40	1,28	1,29	1,20
Muud kaubajaotised	0,04	0,04	0,75	1,37	1,07	1,29	1,25	1,07	1,04	1,14

Allikas: (Autori koostatud Lisas 3 ja Lisas 4 andmete põhjal)

Vaadates Eesti ekspordit, võib öelda, et suhteline eelis antud perioodi alguses on järgmistel kaubajaotistel: toidukaubad ja elusloomad; mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid; tööstuskaubad; muud valmistooted. Põhjuseks on see, et riigil on ressursid ja head tingimused selleks, et arendada neid valdkondi. Suhteline eelis puudub järgmistel kaubajaotistel: joogid ja tubakas; tubakas ja tooted; loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad; kemikaalid ning sellega seotud tooted; masinad ja transpordivahendid; muud kaubajaotised.

Antud perioodi lõpuks suhtelise eelise indeks on suuresti kasvanud järgmistel kaubajaotistel: joogid ja tubakas; masinad ja transpordivahendid; muud kaubajaotised. Antud perioodi lõpuks suhtelise eelise indeks on langenud järgmistel kaubajaotistel: toidukaubad ja elusloomad; mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid; tööstuskaubad; muud valmistooted.

3.2 Majandusharusisene kaubandus

Mastaabisäästu eksisteerimine vastavates majandusharudes põhjustab majandusharusisese kaubandust. Majandusharusisene kaubandus (MSK) mängib olulist rolli väliskaubanduses, eriti üleminekuriikides. Sageli peetakse seda turgude integreerimise näitajaks. Väliskaubanduse laienemisel näitab MSK majanduslike tegurite kohandamise intensiivsust. Väliskaubanduse integreerimise korral, kui riigid vahetavad eri sorte sama tüüpi kaupu, ei pea kapitali ja tööjõu ümber paigutama impordiga konkureerivatest sektoritest laienevale ekspordisektorile, vaid neid tuleb ümber jaotada samas sektoris. Just sellepärast on majandusharusisene kaubanduse dünaamika ja mõjutegurite analüüsil on suur praktiline tähtsus. (Netsunajev, A. 2012).

$$GL_i = 1 - \frac{|X_i - M_i|}{(X_i + M_i)} \quad (\text{Grubel, H. And Lloyd, P. 1975}) \quad (4)$$

kus

X- eksport

M- import

-GL(Grubel-Lloyd index) muutub 0 kuni 1.

-Kui GL indeks on peaaegu 1, see tähendab, et kaubandus on majandusharusisene (intra-industry trade). (http://en.wikipedia.org/wiki/Grubel-Lloyd_index)

Antud peatükis autor tõi andmeid (Tabel 7, Tabel 8 Tabel 9), mis näitavad Läti, Leedu ning Eesti majandusharusisese kaubanduse dünaamikat ajaperioodil 2002- 2011.

Tabel 7. Läti Grubel-Lloyd indeks kaubandusartiklite järgi ajaperioodil 2002- 2011

Aasta										
SITC kaubajaotis	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toidukaubad ja elusloomad	0,574	0,592	0,656	0,762	0,782	0,766	0,811	0,860	0,890	0,842
Joogid ja tubakas	0,796	0,662	0,791	0,793	0,689	0,877	0,964	0,965	0,803	0,736
Tubakas ja Tubakatooted	0,944	0,428	0,344	0,358	0,321	0,885	0,762	0,868	0,663	0,707
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	0,165	0,150	0,377	0,526	0,347	0,301	0,241	0,383	0,445	0,542
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	0,056	0,103	0,240	0,353	0,386	0,363	0,355	0,274	0,511	0,386
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	0,416	0,430	0,485	0,528	0,547	0,602	0,640	0,695	0,666	0,738
Tööstuskaubad	0,929	0,890	0,929	0,926	0,862	0,872	0,958	0,925	0,935	0,982
Masinad ja transpordivahendid	0,264	0,279	0,354	0,414	0,391	0,420	0,576	0,875	0,803	0,726
Muud valmistooted	0,911	0,893	0,966	0,870	0,743	0,688	0,735	0,886	0,918	0,876
Muud kaubajaotised	0,289	0,315	0,706	0,781	0,746	0,667	0,732	0,593	0,521	0,877

Allikas: (Autori koostatud Lisas 1 ja Lisas 5 andmete põhjal)

Tabel näitab, et antud perioodi alguses majandusharusisene kaubandus Lätis oli järgmistel kaubajaotistel: joogid ja tubakas; tööstuskaubad; muud valmistooted. Antud perioodi lõpus MSK Lätis oli järgmistel kaubajaotistel: toidukaubad ja elusloomad; joogid ja tubakas; tubakas ja tubakatooted; kemikaalid ning sellega seotud tooted; tööstuskaubad; masinad ja transpordivahendid, muud valmistooted; muud kaubajaotised.

Tabel 8. Leedu Gubel-Lloyd indeks kaubandusartiklite järgi ajaperioodil 2002- 2011

Aasta										
SITC kaubajaotis	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toidukaubad ja elusloomad	0,972	0,926	0,922	0,887	0,901	0,867	0,912	0,868	0,875	0,891
Joogid ja tubakas	0,721	0,685	0,725	0,948	0,980	1,000	0,880	0,915	0,988	0,948
Tubakas ja Tubakatooted	0,967	0,888	0,847	0,715	0,715	0,698	0,817	0,850	0,707	0,672
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	0,892	0,917	0,997	0,917	0,868	0,732	0,810	0,818	0,787	0,813
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	0,382	0,321	0,346	0,437	0,522	0,601	0,638	0,605	0,461	0,479
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	0,628	0,646	0,679	0,741	0,730	0,853	0,954	0,903	0,922	0,971
Tööstuskaubad	0,662	0,625	0,632	0,684	0,682	0,679	0,742	0,859	0,884	0,866
Masinad ja transpordivahendid	0,710	0,720	0,673	0,714	0,686	0,647	0,705	0,886	0,895	0,856
Muud valmistooted	0,699	0,703	0,716	0,736	0,780	0,815	0,810	0,723	0,673	0,679
Muud kaubajaotised	0,154	0,190	0,380	0,567	0,882	0,721	0,673	0,840	0,750	0,856

Allikas: (Autori koostatud Lisas 2 ja Lisas 6 andmete põhjal)

Tabel näitab, et antud perioodi alguses MSK Leedus oli järgmistel kaubajaotistel: toidukaubad ja elusloomad; joogid ja tubakas; mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid; masinad ja transpordivahendid; muud valmistooted. Antud perioodi lõpus MSK Leedus oli järgmistel kaubajaotistel: toidukaubad ja elusloomad; joogid ja tubakas; mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid; kemikaalid ning sellega seotud materjalid; tööstuskaubad; masinad ja transpordivahendid; muud kaubajaotised.

Tabel 9. Eesti Grubel- Lloyd indeks kaubandusartiklite järgi ajaperioodil 2002- 2011

Aasta										
SITC kaubajaotis	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toidukaubad ja elusloomad	0,880	0,756	0,806	0,810	0,793	0,837	0,848	0,865	0,870	0,957
Joogid ja tubakas	0,466	0,552	0,521	0,611	0,699	0,658	0,647	0,637	0,633	0,612
Tubakas ja Tubakatooted	0,074	0,105	0,191	0,282	0,206	0,238	0,268	0,450	0,434	0,454
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	0,719	0,697	0,930	0,900	0,894	0,837	0,769	0,851	0,880	0,821
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	0,782	0,927	0,949	0,936	0,876	0,918	0,882	0,970	0,734	0,961
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	0,517	0,561	0,547	0,586	0,580	0,575	0,691	0,666	0,692	0,758
Tööstuskaubad	0,876	0,838	0,764	0,789	0,777	0,813	0,883	0,948	0,926	0,904
Masinad ja transpordivahendid	0,725	0,720	0,758	0,813	0,736	0,747	0,842	0,985	0,981	0,978
Muud valmistooted	0,783	0,814	0,859	0,888	0,965	0,948	0,938	0,897	0,845	0,814
Muud kaubajaotised	0,187	0,148	0,628	0,764	0,615	0,710	0,798	0,865	0,991	0,997

Allikas: (Autori koostatud Lisas 3 ja Lisas 7 andmete põhjal)

Tabel näitab, et antud perioodi alguses MSK Eestis oli järgmistel kaubajaotistel: toidukaubad ja elusloomad; mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid; tööstuskaubad; masinad ja transpordivahendid; muud valmistooted. Antud perioodi lõpus MSK Eestis oli järgmistel kaubajaotistel: toidukaubad ja elusloomad; joogid ja tubakas; mineraalsed kütused, määrdeained ning sellega seotud materjalid; loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad; kemikaalid ning sellega seotud tooted; tööstuskaubad; masinad ja transpordivahendid; muud valmistooted; muud kaubajaotised.

KOKKUVÕTE

Eksport ja import avaldavad suurt mõju heaolule ja elatustasemele kogu riigi elanike jaoks. Alates 2002.aastast väliskaubandus Balti Riikides kasvab üsna kiiresti ja produktiivselt. Balti Riikide ekspordipoliitika eesmärk on ekspordil põhineva majanduskasvu toetamine ekspordi arengule kaasaaitamise teel.

Balti riigid on leidnud enam võimalusi väiksemate taastumatute kuludega siseneda välismaistele turgudele ning teiste EL liikmesriikide tootjatel omakorda vähem takistusi Balti riikide tootjatega konkureerimiseks kohalikul turul.

Lätis masinate ja transpordivahendite osakaal protsentuaalselt koguaekspordist on aastate vältel kasvanud. Joogi, tubaka, õli ja kemikaaalide kaupade ekspordimahud ei ole viimaste aastate jooksul märgatavalt muutunud. Kõige enam eksporditi SITC järgi jaotatuna 2011.aastal tööstuskaupa, valmistooteid, masinaid ja transpordivahendeid. Muude valmistoodete, õlide ning nendega seotud materjalide ekspordimahud on aastatega langenud. Võrreldes 2002.aastaga on muutunud oluliselt mineraalsete kütuste ja muude kaubajaotiste osakaal koguaekspordist Lätis.

Leedu eksport on ajavahemikus 2002- 2011 ümber struktureerunud peamiselt mineraalsete kütuste, määrdeainete ning masinate ja transpordivahendite osakaalu osas, sealjuures viimastel aastatel on masinate ja transpordivahendite osakaal vähenenud ning mineraalsete kütuste ekspordimaht koguaekspordist suurenenud. Õlide ja rasvade ning sellega seotud materjalide ekspordimaht ei ole suurenenud ega vähenenud. Muutused aastate vahel on toimunud valmistoodete ning tööstuskaupade osakaalused koguaekspordis.

Eestis SITC klassifikaatori järgi eksporditakse 2011.aastal kõige enam masinaid ja transpordivahendid, millele järgnevad osakaalude poolest poole võrra väiksema mahuga mineraalsed kütused, õlid ning nendega seotud materjalid ja valmistooted. Võrreldes 2002.aastaga on muutunud oluliselt mineraalsete kütuste, õlide ja nendega seotud materjalide ning muude valmistoodete osakaal koguaekspordist.

Kaubanduspoliitika läbivaatamise mehhanismi eesmärk on kaasa aidata sellele, et kõik liikmed peaksid paremini kinni mitmepoolsete kaubanduslepingute ning kohaldatavuse korral mõnepoolsete kaubanduslepingute reeglitest, põhimõtetest ja kohustustest, ning seega edendada mitmepoolse kaubandussüsteemi häirevabamat toimimist, saavutades liikmete kaubanduspoliitika ja -tavade suurema selguse ja nendest arusaamise. Nii võimaldab läbivaatamismehhanism regulaarselt ühiselt vaagida ja hinnata liikmete kaubanduspoliitikat ja -tavasid tervikuna ning nende mõju mitmepoolse kaubandussüsteemi toimimisele.

Statistikaameti avaldavatest andemetest kasutatakse uurimusliku osa läbiviimiseks kvantitatiivseid andmeid. Andmeid kogutakse peamiselt rahvusvahelises kaubanduses tunnustatud ja kasutatava Standardse väliskaubanduse klassifikaatori (SITC) kaubajaotiste lõikes, mille puhul jaotatakse kaubad kümnesse sektsiooni.

Kui spetsialiseeruda suhtelist eelist omava kauba tootmisele, siis müük eksport annab mastaabisäästust tuleneva eelise ja sellega teenitud raha eest saab sisse osta teisi vajalikke kaupu ja teenuseid. Selleks, et leida suhtelise eelise kaubajaotiste lõikes, kasutatakse suhtelise eelise indeksit.

Uurimustöö käigus läbiviidud arvutuste kohaselt selgus, et Läti suhtelise eeliseks antud perioodi alguses olid: toidukaubad ja elusloomad; joogid ja tubakas; tubakas ja tubakatooted; tööstuskaubad; muud valmistooted. Antud perioodi lõpuks suur suhteliseks eeliseks võiks olla jookide ja tubaka; muude kaubajaotiste eksport, mille puhul RCA väärtus osutus suuremaks kui 1.

Vaadates Leedu ekspordit, võib öelda, et suhteliseks eeliseks 2012.aastal võiks olla toidukaupade ja elusloomade; tubaka ja tubakatoodete; mineraalsete kütuste, määrdeainete ja sellega seotud materjalide; muude valmistoodete eksport.

Eesti suhteliseks eeliseks 2012.aastal oli toidukaupade ja elusloomade; mineraalsete kütuste, määrdeainete ja sellega seotud materjalide; tööstuskaupade; muude valmistoodete; jookide ja tubaka; masina ja transpordivahendite; muude kaubajaotiste eksport.

Kasvavale mastaabiefektile tugineva kaubanduse analüüs nõuab terve rea klassikalise ja H-O mudeli käsitlemisel tehtud eelduste kõrvalejätmist. Mastaabiefekti korral võib ja toimubki kaubavahetus täiesti sarnaste proportsioonidega riikide vahel. Mastaabisäästu eksisteerimine vastavates majandusharudes põhjustab MSK (majandusharusisene kaubandus). Majandusharusisene kaubandus (MSK) mängib olulist rolli väliskaubanduses, eriti üleminekuriikides. Väliskaubanduse integreerimise korral, kui riigid vahetavad eri sorte sama tüüpi kaupu, ei pea kapitali ja tööjõu ümber paigutama impordiga konkureerivatest sektoritest laienevale ekspordisektorile, vaid neid tuleb ümber jaotada samas sektoris. Just sellepärast on majandusharusisene kaubanduse dünaamika ja mõjutegurite analüüsil on suur praktiline tähtsus.

Grubel-Lloyd indeksi väärtused annavad alust arvamusele, et 2012.aastal Läti MSK oli järgmistel kaubajaotistel: toidukaubad ja elusloomad; joogid ja tubakas; tubakas ja tubakatooted; kemikaalid ning sellega seotud tooted; tööstuskaubad; masinad ja transpordivahendid, muud valmistooted; muud kaubajaotised. 2012.aastal MSK Leedus oli järgmistel kaubajaotistel: toidukaubad ja elusloomad; joogid ja tubakas; mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid; kemikaalid ning sellega seotud materjalid; tööstuskaubad; masinad ja transpordivahendid; muud kaubajaotised. Eesti Grubel-Lloyd indeksi väärtused näitavad, et 2012.aastal MSK Eestis oli

järgmistel kaubajaotistel: toidukaubad ja elusloomad; joogid ja tubakas; mineraalsed kütused, määrdeained ning sellega seotud materjalid; loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad; kemikaalid ning sellega seotud tooted; tööstuskaubad; masinad ja transpordivahendid; muud valmistooted; muud kaubajaotised.

Kokkuvõttena bakalaureusetöö analüüsi käigust võib järeldada, et Baltimaade ekspordi sihtturud ning kaupade eksport ja import on kontsentreerunud. Antud perioodi vältel on tulemused suhtelise eelise ning MSK seisukohalt mõnevõrra paranenud. Tuleb märkida, et uurimusliku osa käigus leitud suhteline eelis ning Grubel-Lloyd indeks on omavahel seotud ning ühe näitaja suurenemine avaldab mõju ka teisele.

Lahendusena analüüsi käigus esilekerkinud probleemidele võiks olla nii sihtriikise kui kaubaartiklite ekspordi hajutamine valdkondades, milles Baltimaade ekspordil on seni olnud või võiks potentsiaalselt olla suhteline eelis. Sealjuures tuleb tähelepanu pöörata sellele, et enam võimalusi tuleks leida kaubanduslikeks partnerlussuheteks rohkemate riikidega, mis ei eelda masstootmist.

VIIDATUD ALLIKAD

Väliskaubandus.

https://www.eesti.ee/est/teemad/ettevotja/piiriulene_tegutsemine/partnerite_leidmine_valisturgudel/
(04.05.2014)

Leedu majandus.

<http://et.wikipedia.org/wiki/Leedu#Majandus> (04.05.2014)

Kaupade eksport ja import riigi järgi (kuud).(2014) Statistikaamet.

<http://www.stat.ee/> (04.05.2014)

Kaupade eksport ja import SITC kaubajaotiste järgi. (2014). Statistikaamet.

<http://www.stat.ee/> (04.05.2014)

Krugman, P.,Obstfeld, M. (2009). International Economics. Theory and Policy. Pearson International Edition. 8th edition, lk 54- 82

Väliskaubandus Eestis.

<http://www.vkg.werro.ee/materjalid/EGCD/Opik/juhan/vmajand/vkauband.html/> (04.05.2014)

Balassa, B. (1965). Trade Liberalisation and „Revealed” Comparative Advantage- The Manchester School. Volume 33, Issue 2, lk 99-123

Läti majandus.

<http://et.wikipedia.org/wiki/Läti#Majandus/> (04.05.2014)

Grubel, H. and P. Lloyd. 1975. *Intra-Industry Trade: The Theory and Measurement of International Trade in Different Products*, London: Macmillan.

Väliskaubanduspoliitika. Välisministreerium.

<http://www.vm.ee/?q=taxonomy/term/100/> (04.05.2014)

Ricardo, D. (1817). On the principles of political economy and taxation. Third edition 1821.

Batoche Books, Kitchener, 2001, lk 85- 104

Netšunajev, A. (2012). Developments and Determinants of Intra-Industry Trade in the Baltic States. Tallinn University of Technology.

Leamer, E. (1995). The Heckscher-Ohlin Model in Theory and Practice. Princeton studies in international finance. No 77, February. Princeton: Princeton University.

Brühlhart, M. 1994. "Marginal Intra-Industry Trade: Measurement and Relevance for Pattern of Industrial Adjustment," *Review of World Economics*, (130), 600- 613.

Fainštein, G. And Netšunajev, A. 2011. Intra-Industry trade development in the Baltic States. – *Emerging Markets Finance and Trade*. 47(S3): 95-100.

Kaubanduspoliitika vahendid.

<http://www.vm.ee/?q=taxonomy/term/105/> (04.05.2014)

Krugman, P. 1981. "Intra-Industry Specialization and Gains From Trade," *Journal of Political Economy*, (89) 70, 959-973.

Rahvusvaheline kaubavahetus.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/International_trade_in_goods/et/
(04.05.2014)

OECD.(2011). Globalisation, Comparative Advantage and the Chnging Dynamics of Trade.

Kaubandus. Euroopa Komisjon.

<http://bookshop.europa.eu/et/trade-pbNA7012022/?CatalogCategoryID=sciep2OwkgkAAAE.xjhtLxJz/> (04.05.2014)

Leedu väliskaubandus.

<http://www.ut.ee/ABVKeskus/?leht=prognoosid&aasta=2001&dok=VF2001-Leedu/> (04.05.2014)

LISAD

Lisa 1. Läti ekspordimahud perioodil 2002- 2011 kaubandusartiklite järgi

Kaubandusartikkel/aasta	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Total	2284406	2893669	4378634	5302745	5891473	7893151	9280774	7171470	8850801	12015083
Toidukaubad ja elusloomad	155903,9	195057,7	285448,4	432782,9	541952,1	695667,9	1011108	920853,5	1049840	1165502
Joogid ja tubakas	67513,2	55338,3	100765,4	124709	147714,1	302357,4	344581,4	242135,2	330319,9	462453,2
Tubakas ja Tubakatooted	32382,3	10547,1	12288,8	12480,4	15893,7	91357,3	67555,4	47512,4	23262,0	31703,4
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	33663,2	39851,9	202145,2	471622,9	304959,9	288765,7	318600,7	362796,2	469590,4	948115
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	809,3	1811,0	5592,2	8265,6	11608,4	11926,7	18227,4	10105,1	25078,9	30437,5
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	135196,1	177782,3	262938,7	319449,7	438403,3	638367,4	845999,7	648308	731782	1010161
Tööstuskaubad	671276,4	826549,3	1295117	1366745	1520082	2024368	2354225	1517320	1977323	2562107
Masinad ja transpordivahendid	189620,1	263614,6	444232,8	656480	883762,6	1353338	1765454	1467494	1628421	2108583
Muud valmistooted	412420,1	506097,2	709432,2	681651,6	735415,5	839252,9	915127,6	725317,7	849763,4	1011911
Muud kaubajaotised	6473,2	9011,4	93650,4	198530	222211,5	294211,7	374975,4	298471,9	301593,9	914637,5

Allikas: Kaupade eksport SITC(Statistikaamet)

Lisa 2. Leedu ekspordimahud perioodil 2002- 2011 kaubandusartiklite järgi

Kaubandusartikkel/aasta	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Total	5475632,4	7162432,9	9302608,6	12070443,6	14135189,8	17162395,8	23769895,3	16496339,3	20813922,6	28153797,4 9
Toidukaubad ja elusloomad	511541	742270,5	938817,4	1267400	1652354	2401061	3152266	2626307	2986499	3619272
Joogid ja tubakas	40212,4	42991,3	65521,3	148042,9	230106,5	321201	322892,7	313369,4	418205,8	623091,8
Tubakas ja Tubakatooted	27630,0	29639,8	48513,0	124773	171728,1	208799,1	159573,9	189762,4	234865,4	359085,1
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	1019441	1391897	2331763	3214445	3322349	2287159	5902736	3516311	4860109	7175848
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	10625,09	10962,4	15941,3	19905,7	31043,7	46394,5	90463,13	56127,6	36066,0	49651,67
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	404421,6	540570,5	739333,5	1017944	1282737	2292988	3224720	2222497	2677660	3794300
Tööstuskaubad	672705,1	745998,7	999609,9	1261046	1528844	2014990	2271332	1637466	2079141	2678084
Masinad ja transpordivahendid	1422055	1890492	2010277	2596030	3159786	3945542	4447066	2768567	3684419	4909383
Muud valmistooted	1028623	1341020	1620647	1838157	2186125	2754454	3172194	2458727	2832292	3554095
Muud kaubajaotised	12706,98	16133,7	33176,4	94927,6	101169,2	169686,7	259807,4	282866,5	324246,6	538324,6

Allikas: Kaupade eksport SITC(Statistikaamet)

Lisa 3. Eesti ekspordimahud perioodil 2002- 2011 kaubandusartiklite järgi

Kaubandusartikkel/aasta	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Total	4341041,3	5629182	6530529	8247444	10039367	11739447	13703858	9011597	12811364	18158302
Toidukaubad ja elusloomad	387194,4	422494,3	426190,5	469397	562932,2	763794,9	970956,2	740332,8	960868,1	1278502
Joogid ja tubakas	29820,9	53357,75	54968,92	71543,52	102753,7	184933,2	186823,4	108464,4	135423,3	175557,3
Tubakas ja Tubakatooted	1225,405	2281,932	3565,357	6043,414	4295,687	9242,93	5544,492	10686,85	6653,492	12095,638
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	511605,8	472162	751388,6	1154205	1976493	1491760	1467549	1362754	1555434	2412046,7
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	15361,34	18462,16	19024,1	21047,06	28629,35	36225,28	65161,99	41322,52	59167,81	53614,985
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	181435,4	281342	302649,5	409430,3	506614,7	641589,5	901331,1	565987,1	751870	1113068,7
Tööstuskaubad	814044,2	1072775	1163830	1259275	1492059	2045870	2409269	1335109	1844381	2365798,8
Masinad ja transpordivahendid	1122071	1617102	1917464	2656621	2885318	3219059	3793516	2385330	3913696	6151869,2
Muud valmistooteid	789066,3	1051731	1068494	1145299	1287852	1680230	1958607	1321337	1788201	2282105
Muud kaubajaotised	5845,708	8447,939	178419,2	355011	389960	570133,4	680805,4	485416,8	605073,2	879540,76

Allikas: Kaupade eksport SITC(Statistikaamet)

Lisa 4. Maailma ekspordimahud aastatel 2002- 2011

Kaubandusartikkel/aasta	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Total	6428770507	7492032803	9121282651	10465300391	12114600413	13993446900	16107666745	12506535050	15213875539	18087095729
Toidukaubad ja elusloomad	369079899,6	422696507,8	483455050,5	537522296,1	594697163,3	709944589	851771388,3	777965445	870990239,7	1068533786
Joogid ja tubakas	61508546,33	70038464,78	77819716,92	84048923,91	92466664,8	108690089,9	120260142,7	111157150,1	117723203,8	138455562,9
Tubakas ja Tubakatooted	21752764,38	22707313,12	24282875,07	26372033,67	27913251,62	31725595,14	35471119,48	37160416,24	37145175,87	43414084,25
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	613422097,3	761446393	1024514155	1475006823	1755382144	2039741286	2877921737	1811177788	2365317417	3145456264
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	24709383,5	31020894,66	37335835,64	38814815,11	45173345,17	61687942,17	89991092,8	65456987,04	81732534,47	113267815
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	664533213,3	793848114	972059883,3	1108089130	1249763750	1471342076	1681940988	1438534975	1696514504	1979669107
Tööstuskaubad	888610946,4	1024627830	1283649696	1439879169	1704519068	2004432526	2198192532	1581549191	1967184483	2375679766
Masinad ja transpordivahendid	2580919910	2946163612	3538132772	3923036416	4488761194	5053576523	5423856140	4219877951	5148498475	5800602234
Muud valmistooted	809157125,4	925641652,5	1076567219	1188383580	1325515692	1507952778	1639338859	1432819229	1643284836	1901484375
Muud kaubajaotised	221555226,5	284928275	334347172,5	329488107,4	440481188,5	528824871,7	639410106,3	627417350,4	690694458,6	768919942,3

Allikas: Kaupade eksport SITC(Statistikaamet)

Lisa 5. Läti impordimahud perioodil 2002- 2011 kaubandusartiklite järgi

Kaubandusartikkel/ aasta	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Total	2284406	2893669	4378634	5302745	5891473	7893151	9280774	7171470	8850801	12015083
Toidukaubad ja elusloomad	387570,5	463628,4	585185,4	703028,6	844336,5	1120217	1481980	1221687	1310376	1601642
Joogid ja tubakas	102180,4	111837	153990	189722,2	281121,2	386986,4	370235,6	225569,1	221593	269046
Tubakas ja Tubakatooted	36211,91	38775,51	59152,41	57279,91	83115,47	115157	109806,8	61999,49	46857,88	57949,78
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	375365,1	492628,3	869902,8	1320428	1450794	1632375	2325473	1533359	1643062	2547456
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	28201,5	33224,75	41073,04	38600,72	48505,2	53839,3	84393,53	63775,08	73015,24	127173,7
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	514097,4	648857,4	821297	891154,8	1163357	1482679	1797102	1217781	1465363	1727754
Tööstuskaubad	773126,1	1030741	1491810	1585942	2004843	2620263	2560800	1306596	1734242	2470893
Masinaid ja transpordivahendid	1244695	1624909	2065095	2514616	3640071	5085443	4362954	1888141	2429137	3700312
Muud valmistooted	492866,2	627596,4	758641,3	885022,9	1244441	1600918	1575877	912207,7	1001574	1297525
Muud kaubajaotised	1094,44	1685,52	171672,1	310010,5	373622,8	588212	648850,7	708182,4	855299,4	1172042

Allikas: Kaupade import SITC(Statistikaamet)

Lisa 6. Leedu impordimahud perioodil 2002- 2011 kaubandusartiklite järgi

Kaubandusartikkel/aasta	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Total	4052719,005	5242468,749	7139482,411	8460743,943	11054803,29	14598567,8	15127914,72	8630810,25	10290317,91	14289829,71
Toidukaubad ja elusloomad	387570,452	463628,447	585185,433	703028,556	844336,493	1120216,75	1481980,397	1221686,97	1310376,375	1601642,199
Joogid ja tubakas	102180,351	111837,018	153989,983	189722,221	281121,228	386986,417	370235,606	225569,07	221593,047	269045,96
Tubakas ja Tubakatooted	36211,914	38775,508	59152,411	57279,91	83115,47	115157,003	109806,826	61999,494	46857,875	57949,776
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	375365,14	492628,33	869902,801	1320428,383	1450794,432	1632374,84	2325473,013	1533359,36	1643062,167	2547456,05
Loomsed ja taimesed õlid, rasvad ja vahad	28201,496	33224,745	41073,04	38600,722	48505,195	53839,302	84393,526	63775,08	73015,238	127173,686
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	514097,421	648857,35	821296,99	891154,786	1163357,35	1482679,12	1797101,527	1217781,21	1465362,516	1727753,685
Tööstuskaubad	773126,132	1030741,375	1491809,617	1585942,488	2004842,763	2620262,76	2560800,107	1306596,4	1734242,499	2470893,31
Masinaid ja transpordivahendid	1244694,953	1624908,825	2065094,52	2514616,198	3640070,588	5085443,21	4362954,434	1888141,07	2429136,646	3700311,763
Muud valmistooted	492866,244	627596,357	758641,275	885022,88	1244441,261	1600917,88	1575877,363	912207,73	1001574,415	1297525,05
Muud kaubajaotised	1094,44	1685,52	171672,064	310010,531	373622,819	588211,985	648850,705	708182,378	855299,36	1172042,413

Allikas: Kaupade import SITC(Statistikaamet)

Lisa 7. Eesti impordimahud perioodil 2002- 2011 kaubandusartiklite järgi

Kaubandusartikkel/aasta	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Total	4341041,3	5629182	6530529	8247444	10039367	11739447	13703858	9047977	12811364	18132591
Toidukaubad ja elusloomad	386909,11	422491,9	426190	469343,3	562974,6	763558,2	971111,7	743412,8	959429,1	1323211
Joogid ja tubakas	29821,424	53357,96	54968,54	71540,84	102729	184969	186800,3	108870,5	135665,6	163196,3
Tubakas ja Tubakatooted	1225,523	2281,941	3565,332	6040,144	4311,858	9260,997	5543,375	10725,79	6667,188	4039,39
Mineraalsed kütused, määrdeained ja sellega seotud materjalid	511606,89	472162,6	751385,7	1154251	1975717	1492076	1467084	1367741	1559327	2196506
Loomsed ja taimsed õlid, rasvad ja vahad	15361,376	18462,23	19023,97	21047,25	28617,24	36233	65148,86	41473,05	59275,72	56531,8
Kemikaalid ning sellega seotud tooted	181371,24	281318,8	302647,8	409409,7	506585,1	641486,3	901296,1	568263,4	753044,7	1157487
Tööstuskaubad	814097,28	1072783	1163822	1259212	1492017	2045555	2409336	1340623	1845526	2390531
Masinad ja transpordivahendid	1122243,3	1617117	1917465	2656492	2886845	3218721	3794369	2396047	3899534	6270201
Muud valmistooted	789157,72	1051732	1068497	1145337	1287477	1680478	1958343	1326402	1792280	2336401
Muud kaubajaotised	5845,703	8451,04	178421,4	355000,2	389957,2	570258,3	680698,7	487186,5	606335	760131,5

Allikas: Kaupade import SITC(Statistikaamet)